

„CARTEA DE AUR“ A TEATRULUI DIN ORAVIȚA

Inaugurarea, în anul 1817, a teatrului din Oravița — cel mai vechi din țară și primul zidit din piatră în sud-estul Europei — marchează un eveniment de seamă în ansamblul trecutului nostru artistic¹. Scena acestui autentic lăcaș de cultură, pe care au strălucit în secolul trecut ca și mai târziu trupele teatrale conduse de Mihail Pascaly, Matei Millo, G. A. Petculescu sau Zaharia Birsan, a promovat valori artistice din toate provinciile românești, servind aceleași idealuri de libertate și unitate națională.

Venind în întâmpinarea aspirațiilor spre cultură ale publicului românesc, formațiile care s-au produs pe scena teatrului orăvițean au abordat un repertoriu variat din care nu lipseau creațiile lui Vasile Alecsandri, Matei Millo, Dimitrie Bolintineanu, Ion Luca Caragiale, Andrei Mureșanu, Iosif Vulcan, Athanasie M. Marienescu, A. Urechia, George Cătană. Consemnăm, de asemenea, trecerea lui Mihai Eminescu prin Oravița, în 1868 (însoțea, ca sufleur, trupa lui M. Pascaly), precum și prezentarea — două decenii mai târziu — în premieră pe scenă unui teatru propriu-zis a operei *Crai nou* de Ciprian Porumbescu².

Un document de cea mai mare însemnătate pentru cunoașterea mai multor decenii de existență a teatrului orăvițean îl reprezintă *Cartea de impresii* sau mai bine zis *Cartea de aur* a acestuia, care păstrează semnăturile unor prestigioase personalități ale culturii și artei românești: George Enescu, Ion Minulescu, Iancu Brezeanu, Ion Breazu, Alexandru Giurgaru, Maria Tănase, Ioana Radu, Maria Lătărețu, Mihai Beniuc, Paul Evrac ș.a. Importanța acestui document, cum era și firesc, nu a scăpat atenției cercetătorilor, unii dintre ei semnalând multe din mărturiile emoțio-

¹ Cu privire la istoria teatrului din Oravița vezi Sim. Sam. Moldovan, *Oravița de altădată și teatrul cel mai vechi din România*, Oravița, 1938; Ion Crișan, *Teatrul din Oravița (1817—1967)*, Reșița, 1968; Gheorghe Șora, *Contribuții la istoria teatrului românesc: teatrul de la Oravița*, în *Centenar muzeal orădean*, Oradea, 1972, p. 263—286.

² Primele contacte ale publicului din Oravița cu creația lui C. Porumbescu datează din anul 1880, când *Reuniunea de cîntări* din localitate pune în scenă vodevilul *Cisla* — cunoscută compoziție a rapsodului din Stupca. În același an revista *Familia* (în numerele din 4 iulie și 1 august) își informa cititorii despre apariția la Oravița, în editura librăriei române I. E. Tieranu, a pieselor *Cîntec de primăvară* și *Coloane romane* aparținând aceluiași compozitor. Detalii în legătură cu această problemă vezi în Ion Popa, Vasile Zaberca, *Ciprian Porumbescu și orăvițenii*, în *Orizont* nr. 52 din 24 iunie 1976.

nante ale celor care au trecut de-a lungul vremii pragul teatrului din Oravița în calitate de interpreți, spectatori sau vizitatori³.

În cele ce urmează, ne propunem să stăruim asupra acestei cărți de impresii care reclamă o cercetare atentă, în măsură să-i dezvăluie sensurile și semnificația reală.

Cartea de aur a teatrului din Oravița, intitulată *Fremden Buch der Oravitzaer Bürger Casino* (*Cartea pentru străini a Casinoului burghez din Oravița*), a fost tipărită la Timișoara în anul 1870⁴. Legătura cărții este luxuriantă, executată din piele pe carton presat și decorată prin imprimarea unor motive florale. Fiecare pagină este împărțită în șase rubrici în care sint consemnate: anul, luna și ziua vizitării teatrului, numele vizitatorului și localitatea unde domiciliază, numele persoanei care primește și înregistrează vizitatorii.

Destinația certă a cărții atestă afluența mare de vizitatori ai teatrului și implicit o anumită celebritate de care se bucura acesta după cca o jumătate de secol de existență. Așa se explică și faptul că pînă la începutul veacului nostru în *Cartea de aur* a teatrului orăvițean apar numele unor persoane din Viena, Budapesta, Graz, Paris, Londra, Belgrad, Praga și din alte colțuri ale continentului european. O parte din acești vizitatori probabil că au fost atrași de spectacolele prezentate de interpreții orăvițeni ori de cei veniți în turnee din alte localități — mulți însă au pășit în incinta teatrului din dorința de a cunoaște „pe viu” una din „bijuteriile” arhitectonice ale timpului⁵.

Chiar dacă majoritatea numelor înscrise sau a iscăliturilor înregistrate pînă la finele primului război mondial (cea dintîi semnătură datează din 1 ianuarie 1871) aparțin unor persoane anonime, *Cartea de aur* este totuși în măsură să ne ofere și pentru această perioadă informații dintre cele mai interesante. Se constată astfel frecvența ridicată a vizitatorilor din localitățile bănățene și indeosebi a celor cu reședința în centrele industriale apropiate: Reșița, Anina, Ciclova, Dognecea etc. Aceștia erau desigur intelectuali, funcționari de stat, industriași, comercianți, dar fără îndoială că între ei s-au aflat și reprezentanți ai colectivelor de muncitori, mineri, mici meseriași din zonă, care după cum bine se știe și-au adus un aport însemnat, prin muncă și contribuții bănești, la ctitorirea teatrului din Oravița.

Răsfoind filele *Cărții de aur* observăm, pe de altă parte, frecventarea teatrului de către locuitorii români ai satelor din împrejurimile Oraviței: Maidan, Ticvanu-Mare, Iam, Slatina, Petrila, Padina Matei, Goruia

³ Vezi în acest sens I. Crișan, *op. cit.*, p. 225—227 și Gh. Șora, *op. cit.*, p. 280—281.

⁴ În prezent *Cartea de aur* se păstrează la expoziția permanentă din Oravița a Muzeului județean de istorie Caraș-Severin, figurînd cu nr. inv. 344.

⁵ Teatrul a fost ridicat pe baza planurilor întocmite de arhitectul Ion Niuni, construcția acestuia durînd mai bine de un an (1816—1817). Interioarele au fost executate după proiectul lui Platzger care și-a luat ca model sala Burgtheater-ului din Viena. Sala de spectacole avea loji atît la parter cît și la balcon, în stal fiind așezate bănci de lemn cu spătar de piele. În 1831 se repară acoperișul teatrului, în 1838 peste vechea clădire se ridică încă un etaj iar în 1893 teatrul este modernizat. În locul băncilor de lemn s-au introdus fotolii tapițate cu catifea roșie iar decorurile au fost realizate în stil baroc. Cupola cu cele două balcoane, susținute de opt coloane de oțel îmbrăcate în lemn aurit, sint ornamentate cu ghirlande și zozete, de asemenea, aurite.

ș.a. Prezența lor în acest veritabil focar de cultură, ca și vasta activitate artistică — și nu numai artistică — pe care o desfășoară în limba maternă la nivelul comunelor de baștină exprimă dorința nestrămutată de afirmare spirituală a elementului românesc în ciuda politicii de deznaționalizare promovată de cercurile conducătoare austro-ungare, relevă aspirațiile spre libertate și unitate națională a populației românești din acest colț de țară.

În deceniul opt al secolului trecut în *Cartea de aur* își înscriu numele și soli ai ținuturilor de peste munți, trecerea acestora pe la teatrul din Oravița fiind edificatoare, după cum numărul lor extrem de redus este explicabil dacă avem în vedere măsurile adoptate de autoritățile austro-ungare pentru evitarea oricăror contacte între românii din provinciile aflate sub stăpânire străină și cei din vechea Românie.

Din *Cartea de aur* lipsesc semnăturile unor interpreți renumiți cum ar fi Mihail Pascaly, G. A. Petculescu, Zaharia Bîrsan, Agatha Bîrsescu care în mod sigur au trecut prin Oravița⁶. În schimb, s-au păstrat numele unor animatori ai vieții științifice și culturale din Banat la sfârșitul secolului al XIX-lea între care amintim pe Petre Broșteanu, membru corespundent al Academiei Române (1887), Gheorghe Creiniceanu, reputat medic oculist, Simeon Manguica, membru de onoare al Academiei Române (1890), Elia Trăilă, președinte al ASTREI (despărțământul Oravița) din 1898. Cei doi din urmă semnează în calitate de persoane oficiale care introduc în teatru și înregistrează vizitatorii în *Cartea de aur*⁷.

În toamna anului 1874, pledînd pentru întemeierea unui Teatru Național Român în teritoriile „de dincoaci de Carpați“, inimosul cărturar orăvițean Elia Trăilă afirma: „Teatrul este mauseleul gloriilor vechi, este asilul limbii și literaturii naționale... Faceți teatru, Români! Și veți vedea eșind din negurile istoriei una după alta umbrele mărețe ale străbunilor voștri, mișcîndu-se cu fala în ochii voștri vorbind către voi limba de vitejie — de reînviere. Ei vor lupta în fața voastră încă odată luptele multe, luptele grele pentru limbă și naționalitate, pentru scumpa lor moșie, pentru drept și dreptate, — și voi vă veți însufleți privind-le, și vă veți cunoaște ce ați fost, și ce aveți să fiți“⁸.

În perioada care a urmat Unirii din 1918, în *Cartea de aur* a teatrului semnează cei mai de seamă interpreți ai scenei românești, scriitori cunoscuți, oameni de știință, simpli cetățeni veniți la Oravița din toate colțurile țării reîntregite. Desprindem din fiecare filă a cărții admirația și în același timp pioasa lor recunoștință pentru moștenirea fără de preț pe care ne-au lăsat-o înaintașii.

⁶ În zilele noastre, mulți dintre vizitatorii teatrului din Oravița caută în *Cartea de aur* numele lui Mihai Eminescu. Așa cum am arătat mai sus însă marele bard din Ipotești a însoțit trupa lui Pascaly la Oravița în anul 1868, ori *Cartea de aur* se deschide abia la 1 iunie 1871 cu semnătura unui locuitor din Moldova Nouă. Nu se știe dacă a existat o carte de impresii a teatrului din Oravița în perioada anterioară anului 1871.

⁷ La 24 iulie 1871, de pildă, Simeon Manguica introduce în teatru doi săteni din Cîrnecea iar la 25 mai 1874 Elia Trăilă primește în același edificiu pe Eugen Brote, cunoscut luptător pentru drepturile naționale ale românilor.

⁸ Citat după Sim. Sam. Moldovan, *op. cit.*, p. 84—85.

Cartea de aur reliefează, pe de altă parte, interesul constant manifestat de către cărturarii din Banat pentru tearul orăvițean, pentru dezvoltarea mișcării cultural-artistice din Oravița în perioada interbelică. Între aceștia se numără Sim. Sam. Moldovan, Vasile Vărădeanu, Ioachim Miloia, Constantin Miu Lerca, Traian Topliceanu și alții.

De-a dreptul emoționante sînt rîndurile semnate în *Cartea de aur* de poetul C. Miu Lerca în vara anului 1938, cînd la Oravița s-au desfășurat festivitățile prilejuite de adunarea ASTREI regionale Banat. Impresionat de „defilarea” unui grup de locuitori ai Văii Almăjului poetul nota:

Vin argații pusteii, vin
drum de șoatăr, drum de chin,
drum din Almăjul suriu
oropsiți din tată-n fiu.

Viața lor renume-n glorii
pasul, faptă de istorii,
urmă-n cremene, desculți . . .
ca băuțele-s de mulți . . .

Mame-n cîrcă cu plămada
împistresc cîntînd, grămada . . .

Stîinjenari, fără securi
vin cu foamea doină-n guri
și cu brațele vînjoase
rupte-anume din păduri
pentru robotă și coase.

După înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, în condițiile revoluției spirituale, parte inseparabilă a amplului proces de prefaceri revoluționare din țara noastră, teatrul din Oravița și-a găsit adevărata menire de difuzor al artei și culturii de masă, de propagator consecvent al umanismului socialist în conștiința și sufletul celor care așează temeliile noii lumi⁹.

Cartea de aur este o oglindă vie a activității artistice fără precedent care se desfășoară pe scena acestui teatru de aproape patru decenii, reprezentînd o mărturie de netăgăduit a împlinirilor înregistrate pe tărîm spiritual în anii edificării socialismului ca și a bogatelor tradiții cultivate cu rivnă de înaintași. Sînt elocvente în acest sens cuvintele unui grup de vizitatori de la Uzina Vulcan din București: „Nimic nu emoționează mai mult ca drumurile înaintașilor noștri, pe care presărăm astăzi petalele

⁹ În prezent teatrul, din Oravița este un muzeu viu pe scena căruia periodic au loc spectacole de cea mai înaltă ținută artistică. În incinta teatrului funcționează o expoziție permanentă în cadrul căreia *Cartea de aur* — devenită acum un valoros exponat muzeistic — stîrnește în rîndul vizitatorilor un deosebit interes.

¹⁰ *Cartea de aur a teatrului din Oravița*, f.p.

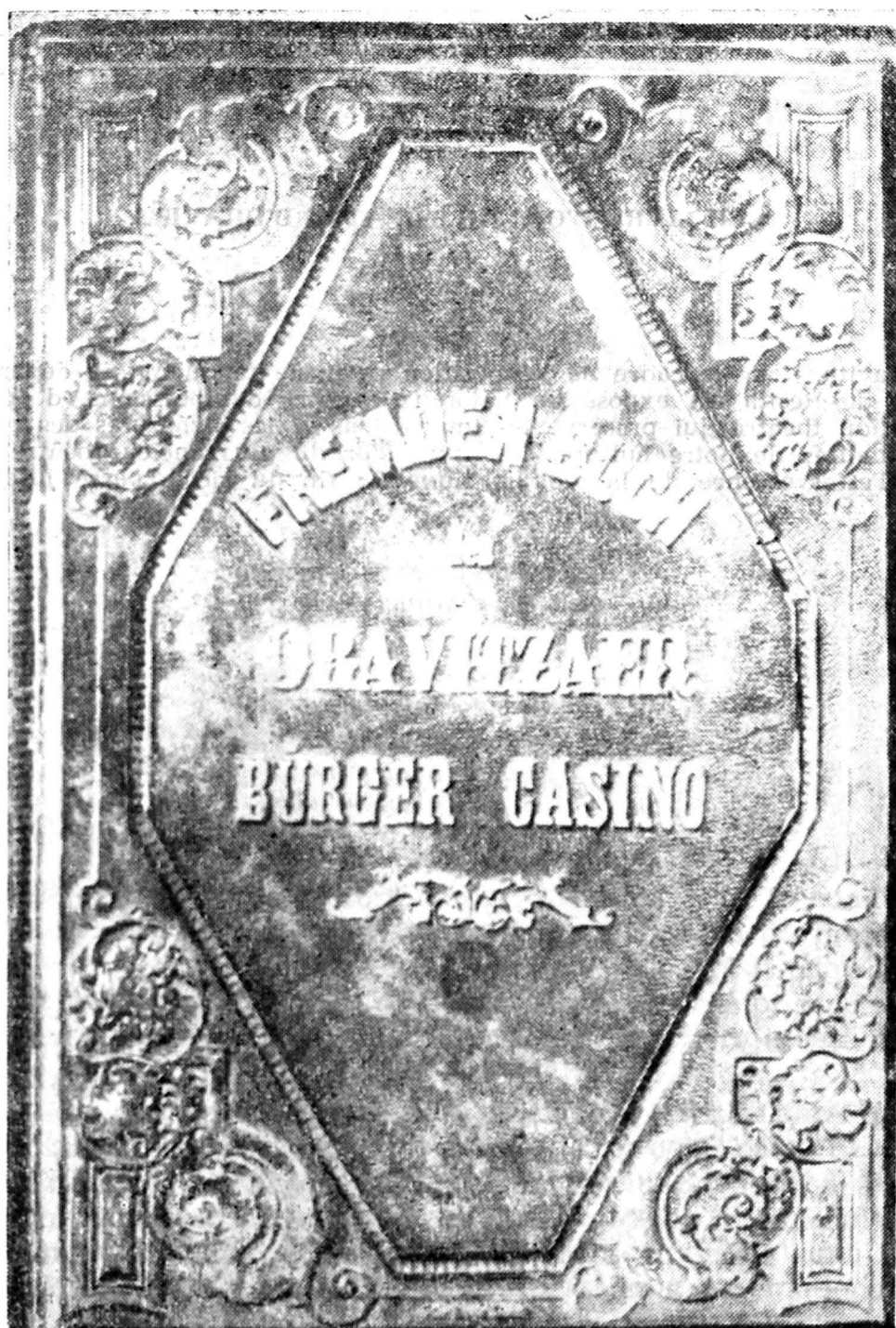
recunoștinței noastre. Pe acest drum, în continuare, ne străduim să urcăm pe noi culmi numele de român spre mândria și bunăstarea urmașilor noștri¹⁰.

ION POPA
VASILE ZABERCA

„LE LIVRE D'OR“ DU THÉÂTRE D'ORAVIȚA

(Résumé)

À Oravița, dans le cadre de l'exposition permanente du Musée départemental d'histoire de Reșița est exposé un précieux registre d'impressions, nommé *Le livre d'or* du théâtre qui préserve les impressions et les signatures des prestigieuses personnalités de notre culture. Ce *Livre d'or* du plus ancien théâtre du pays souligne l'effervescence de la vie artistique du fin du siècle passé jusqu'au nos jours.

Pl. I. Coperta Cărții de aur a teatrului din Oravița.

Iuha Stefu

Licinus
Bardene
74 Oct.
1964

1931 Nov. 5 George Enescu

Paul Everac

Ion Minulescu

E. Traita

Peter Brosteanu

S. Moworan

Uain Tănuș

Pl. II. Semnăturile unor personalități consemnate în Cartea de aur a celui mai vechi teatru din țară.

22 În poezia „Așteptare” alina
 în argășii pusti, din în amănuntul
 așeză de soartă, domni de chin,
 așeză din Plănușul, murea
 oșpăta din tată în fin
 Dita lor, renume în glori
 vânde, faptă în istorii
 vânde în creștine, devult...
 Ca vântule - o de umilte...
 Mărie în Cărcă cu plămăda
 asistea Căntărel, pământa
 Tănușorii, fura stăru
 Vă cu foamea, dăru în guri
 în brațele vântuare
 năpădă din prădare
 peșteră robote în caare

C. Miu Lerca

Pl. III. Versuri așternute — la 27 iunie 1938 — de poetul C. Miu Lerca în Cartea
 de aur cu ocazia unor festivități organizate de ASTRA.

